PETRUS PAYNE
QUIA NOSTRI TEMPORIS HOMINES
(editio critica)

Cod. D — bibl. Capit. Metrop. Pragensis D 109.2, f. 157r–166v
Cod. G — bibl. Ducis Augusti Guelferbyti Cod. Guelf. 669 Helmst., f. 238r–244v

D 157r G 238r || Replica Magistri Petri Anglici contra scripta prefati Galli

Quia nostri temporis homines utinam non in fide katholica vacillantes nituntur inaniter tamen preceptum comunionis sacramentalis sub utraque specie infringere et alios ab eadem conmunione modo non columbino, sed serpentino subtrahere, expedit michi aliud contra tales in parte invehere per media talia, qualia Deus concesserit, et eorum, secundum quod congruit, raciones ostendere non valentes. Et finaliter, si oportebit, annectam auctoritates, quibus patebit cuilibet habenti spiritum simplicem, non yppocriticum et blandum et inconstantem, conmunionem de qua prius cadere sub precepto. Et ut opus hoc ordinacius perficiam, raciones quasdam adversariorum in hac parte fundamentaliter destruam, quibus cecantur secundum eorum demeritum et Dei permissionem, supponendo eis quasdam necessarias veritates, ex quibus patebit clare raciones adductas pro eis contra preceptum conmunionis prefate et eius necessitatem solutas et modice esse efficacie aut nullius, quarum in ordine sit hec prima:

Suppono primo, quod inter conmunicare et conmunicare quottidie sit differencia tamquam inter mayus conmune et minus conmune. Patet hec supposicio ex duobus: Primo, quia omne habens se per modum apposicionis respectu alterius inferius est eo. Secundo, quia prius et superius est, a quo non convertitur subsistendi consequencia. Ergo supposicio vera. Ex qua supposicione ergo habita et concessa tamquam inevitabiliter pro hac via sequitur plane destruccio tocius fundamenti, quo quidem nituntur probare, quod conmunio sacramentalis non cadit sub precepto, in namque auctoritatibus per adversarium adductis non probatur, quod conmunio sacramentalis non cadat sub precepto, sed bene ostenditur, quod D 157v quottidie conmunicare non cadit sub precepto. Et facio adversarium | iudicem in hac parte, an hec consequencia valeat vel non: Conmunicare quottidie sacramen-

1 Replica...Galli : Tractatus pro conmunione calicis G — 3 inaniter *om.* G — 5 aliud *om.* G — 8 yppocriticum : ypocritum G — 9 *verbo* sub *suprascriptum* de D — 9–10 raciones quasdam adversariorum : quasdam adversariorum raciones G — 11 eis : eisdem G — 15 conmunicare quottidie : cottidie conmunicare G — 17 habens se : se habens G — *verbo* apposicionis *suprascriptum* addicionis D — 18 prius et superius est : prius est et superius G — 19 ergo habita : ergo *om.* G — 21 quidem : quidam G — 23 cadat : cadit G — 25 vel : an G

taliter non cadit sub precepto, ergo conmunicare sacramentaliter non cadit sub precepto, quam consequenciam dicet non valere. Si sua loyca in aliquo valeat, per talem enim consequenciam posset probare, quod baptismus non cadit sub precepto. Sed que heresis nefandior? Et quod auctoritates adducte non plus probant pertinere ad propositum, patet primo per auctoritatem Augustini adductam, ubi inter cetera sic dicitur: „*Alia vero que per terrarum loca regionesque variantur, sicuti est, quod alii ieiunant sabbato, alii non, alii vero quottidie conmunicant corpori et sanguini Cristi, alii certis diebus accipiunt, et si quid aliud huiusmodi animadverti potest, totum hoc genus rerum liberas habet observaciones*“, quod enim neque contra fidem est, et allegatur De consecracione distinccione 2ª, „*Quottidie eukaristiam*“. Notet enim adversarius verba Augustini, cum dicit: „*Alii vero quottidie conmunicant, alii certis diebus*“, et tunc sibi patebit, quod non probavit ex auctoritate Augustini aliqua, quod conmunio | sacramentalis non cadit G 238v sub precepto, plus, quam probet, quod ieiunare non cadit sub precepto, quia ieiunare sabbato non cadit sub precepto. Sed timeo, cum adversarius viderit se in propriis allegacionibus illaqueatum bene sciendo, quod non sequitur: Ieiunare sabbato non cadit sub precepto, ergo ieiunare non cadit sub precepto. Et per idem sequitur, quod hec consequencia non valet: Conmunicare quottidie sacramentaliter non est preceptum, ergo conmunicare sacramentaliter non est preceptum. Tunc dicet se esse simplicem ignorantem argumenta subtilia, cum tamen in rei veritate sit satis astutus in cognoscendo et querendo quedam diverticula minus yppocrita, que ante tribunal iudicis quantum valebunt, sciet in futurum. Ecce faciendo illam consequenciam *Magna cena sacramentalis non est precepta, ergo nec dum comodose haberi potest* etc. sic coniungit, „*quod antecedens sit verum, patet*“, ut dicit, „*ex verbis Augustini*“, sed quod idem pateat ex verbis Augustini allegatis ab ipso, numquam probabit, | nisi saltem prius probaverit, quod hec consequencia sit bo- D 158r na: Quottidie conmunicare non est preceptum, ergo nec conmunicare est preceptum, semper intelligendo sacramentaliter, quia alias non est ad propositum.

31–32 Alia...est *om.* G — **33** Cristi *om.* G — aliud huiusmodi : aliquid G — **35** est : etc. G — et : et quod G — **36** eukaristiam : eukaristiam etc. G — **39** probet : probat G — **43** consequencia *om.* G — **44** ergo...preceptum *om.* G — **45** ignorantem : ignorantem se D — **46** yppocrita : ypocritica G — **47** sciet : scient D — **49** sit *om.* G — **50** Augustini, sed : Augustini nunquam probabit, sed G — idem : illud G — allegatis ab ipso : ab ipso allegatis G — **53** semper intelligendo : in tali modo semper D — alias : aliter G

30 *cf.* Galli Asserunt quidam, *editionis criticae in hoc volumine* p. 138
31 Aurelius Augustinus, Ad inqusitiones Januarii liber primus seu Epistola LIV, c. II, MPL 33, 200 = D. 12 c. 11, Friedberg I, 29
36 *cf.* De consecr. D. 2 c. 13, Friedberg I, 1318 = Pseudo-Augustini De ecclesiasticis dogmatibus liber Gennadio tributus, c. XXIII (al. 53), MPL 42, 1217
48 Gallus, *o.c.*, 137
49–50 Gallus, *o.c.*, 137–138

Quantum ad 2m, quod tangitur a meo amico occasionaliter, sed tamen veritatis adversario ignoranter, ut putatur, quomodo ipse nititur, ut sibi apparet convenienter, sed tamen realiter nimis inconvenienter, ostendere, quod *Magna cena sacramentalis non est precepta* ex verbis wenerabilis doctoris Gorram. In cuius verbis saltem allegatis non fit mencio, an sit preceptum vel non, sed tangitur sentencialiter a doctore predicto in verbis suis assumptis ab adversario arguitive, quod sacramentum altaris wenerabile non sit tante necessitatis, quod absque eo salvari nemo possit, quod ego concedo, sicut et sentenciam Augustini innuentem, quod absque sacramentali manducacione potest esse salus. Sed tamen nullus bonus loicus diceret, quod ista consequencia est bona: Ista manducacio sacramentalis non est tante necessitatis, quin sine ea potest esse salus, ergo illa *magna cena sacramentalis non est precepta*; ex ista namque consequencia, si esset bona, sequeretur subversio fidei cristiane. Multa enim signanda sunt, sine quibus potest esse salus, et tamen cadunt sub precepto (sicut patet de baptismo in aqua materiali et de preceptis affirmatis), que semper obligant, ut noscunt theologi, sed non ad semper. Et sic patet diligenter consideranti verba Gorram doctoris, quod illud antecedens, scilicet quod *Magna cena sacramentalis non est precepta*, nec sequitur nec innuitur in verbis suis, cum de hac ibi nulla fit mencio, ut videtur, sed tamen quia quidam credere possunt, quod talis manducacio sacramentalis non est necessitatis ex verbis doctoris prefati. Ideo suppono adversario cum suis complicibus sentenciam eiusdem doctoris Gorram in loco ab ipso allegato super Iohanne declarantem illam necessitatem, de qua loquitur ibi sic: „*Est manducacio spiritualis et est manducacio sacramentalis.*" Et subdit, quod sacramentalis „*non est necessitatis,* G 239r D 158v *quantum est | de insti|tucione sacramenti; spiritualis vero est de necessitate*", et consequenter ibidem annectitur, quod „*virtute huius sacramenti eukaristie omne bonum augetur in nobis*". Que verba si bene advertisset adversarius, non estimasset, ut iam estimat, scilicet quod istud sacramentum est nullius necessitatis. Cum ergo *omne bonum virtute huius sacramenti in nobis augetur*, patet, quomodo dat

56 nimis : minus **G** — **61** possit : posset **G** — innuentem : invehentem **G** — **63** consequencia est bona : est bona consequencia **G** — **64** potest : posset **G** — **71** hac : hoc **G** — fit : sit **G** — tamen : tantum **D** — **72** quidam : quidem **D** — **73** cum : unacum **G** — **74** Iohanne : Iohannem **G** — **75** ibi : ubi **G** — **80** estimat : estimavit **G** — istud : illud **G** — est nullius : nullius est **G** — **81** huius : illius **G**

56 *cf.* Galli *o.c.*, 138–139
57 *cf.* Bonaventurae Commentarium in Evangelium s. Ioannis, c. VI, Opera omnia VI, Quaracchi 1893, 334
61 *cf.* De consecr. D.4 c.131, Friedberg I, 1404–1405, *cf. etiam* De consecr. D.2 c.36, Friedberg I, 1326–1327; *cf.* Aurelii Augustini Contra duas epistolas Pelagianorum ad Bonifacium, Romanae ecclesiae episcopum, l. I, c. XXII, MPL 44, 570
75 Bonaventura, *o.c.*, 334; *cf.* Galli *o.c.*, 139
76 Bonaventura, *o.c.*, 334
78 Bonaventura, *o.c.*, 335

vitam gracie, quia gradum gracie aliquem superaddit gracie prerequisite ad eius sumpcionem. Et non credat fidelis aliquis, quod ex verbis doctoris Gorram sequatur, quod manducacio sacramentalis non est necessitatis, sed bene ex verbis suis sequitur, quod *non est necessitatis, quantum est de institucione sacramenti.* Ad quorum verborum intellectum oportet fidelem cognoscere, quod consecracio materie est ibi sacramentum, quia corpus Cristi ibi continetur, sed in aliis non est materie consecracio sacramentum, sed in usu consistit sacramentum, et ideo nullam formam habent nisi in usu, sed istud solum in consecracione habet formam. Hec Thomas super 4° suis questionibus, questione 41ª. Non ergo sequitur: Hec manducacio sacramentalis non est necessitatis, quantum est de institucione sacramenti, que respicit materie consecracionem, ergo non est necessitatis, quia ab inferiori ad superius arguitur negative a parte predicati, non valet ergo consequencia. Ubi autem adversarius dicit, quod si *est preceptum, est lex, sed non est lex, ergo non est preceptum*, concedo, quod si *est preceptum, est lex*, sicut innuit beatus Ambrosius, quem adducit, libro De viduis. Sed tamen dicit in brevi: „*sed non est lex*"; hoc aduc nondum probavit racione nec auctoritate, sed dicit satis subtiliter ad terrorem sibi adversancium et nimis verbaliter ad sui confusionem, quod *ex auctoritatibus* ab ipso allegatis *possent* hic *multa inferri correlaria, quod conclusio est falsa*, que tamen gracia brevitatis comittit intelligentibus, sed verum huiusmodi correlarium non asignabit ex omnibus illis auctoritatibus. Nam si dominus suus papa cras diceret unacum concilio generali cleri asertive, quod illa conclusio est vera, scilicet *Magna cena sacramentalis, quam fecit quidam homo, ymmo Deus et homo, ex cibo et potu sacramentalibus ad sumendum Cristi sacerdotibus | et plebibus, dum comodose haberi potest oportunis loco et tempore,* D 159r *est precepta* etc., ubi tunc essent sua correlaria, ex quibus sequeretur, quod conclusio illa est falsa? Caveat ergo adversarius per dicta sua et scripta, ne magis post hoc fluctuet et vacillet, quia consciencie remorsus erit sibi post hoc, ut estimo, penalis.

Consequenter adversarius nititur improbare unam supposicionem catholicam, hanc videlicet: *Hec Dominica cena est generalis et summa medicina cristianis*

87 est ibi : ibi est **G** — **97** aduc nondum : nec adhuc **G** — **99** quod ex : quod patet ex; patet *postea add.* **D** — possent hic : posset **G** — **100–101** sed...auctoritatibus *om.* **D** — **102** concilio : concilio suo; suo *del.* **D** — **103** Magna cena : Cena magna **D** — **105** oportunis : oportunitas **G** — **106** ex quibus : in quibus **G** — **109** penalis : nimis penalis **G**

90 *cf. e.g.* Thomae de Aquino Scriptum in Quartum librum Sententiarum Magistri Petri Lombardi, d. XII, q. III, a. I, Opera VII, Venetiis 1593, 65v
94–97, 99–100 *cf.* Galli *o.c.*, 139
96 *cf.* Ambrosii De viduis, c. XII, MPL 16, 256
103 Iacobellus de Misa, Magna cena, *editionis criticae in hoc volumine* p. 131, *cf.* Galli *o.c.*, 137
111 Iacobellus de Misa, *o.c.*, 131, *cf.* Galli *o.c.*, 140

specialiter infirmis et fragilibus, sine tamen peccato mortali existentibus in quocumque statu fidelium. Et ista nititur improbare per hoc medium, quod alia G 239v cena preexigitur tamquam prior, | sine qua presupposita hec hominem mortificaret, scilicet dolor et contricio preexiguntur ante istam cenam, sine quibus hec mortificat, ut vult adversarius. Sed miror, quomodo non erubescit facere istam consequenciam: Alia cena huic preexigitur aut est prior ista, ergo hec Dominica cena non est generalis et summa medicina cristianis etc. Iste autem modus arguendi tolleret et subverteret omnem ordinem, ubi media aliqua preexiguntur fini. Et caveat bene adversarius in ista sua consequencia, cui alteram eidem consimilem coniungam, per quam sibi patebit in parte sua inercia, et est ista: Merita cristianorum preexiguntur et sunt priora beatitudine celestis patrie, ergo tunc illa beatitudo non est generalis et summa medicina indigentibus eadem. Quia autem adversarius volens predictam supposicionem improbare annectit quedam verba insulse et inepte, quibus nititur improbare probacionem illius supposicionis katholice predicte, scilicet ista: „*Si diceret: Est medicina illis, qui sunt sine peccatis mortalibus. Si sic, tunc probacio supposicionis est nulla, ymmo false verba Cristi* D 159v *Mathei IX sunt adducta, que dicunt: Non | est opus valentibus medico, sed male habentibus, quia male habentes sunt homines mortaliter peccantes et valentes sunt sine peccatis mortalibus Deo servientes, ut probat idem Cristus dicens: Non veni vocare iustos, sed peccatores ad penitenciam. Ex hoc patet, quod claudicant adversarii in supposicione et eius probacione, quia si medicus Cristus tantum vocaret peccatores sine peccatis mortalibus et illis tantum vellet dare summam et generalem medicinam, verba ewangelistarum et sanctorum expositorum transirent, quia Luce 15 dicitur: Erant apropinquantes ad Iesum publicani et peccatores, ut audirent illum, scilicet tamquam verum medicum animarum. Non dicit ewangelista sine peccato mortali existentes. Ex hiis per modum correlarii potest responderi ad argumentum primum, quod fundatum est in supposicione et eius probacione, que cum probacione patitur calumpniam, et sic nichil probat.*" etc. Hec autem verba omnia sunt adversarii dicta in hoc passu, que quia sunt inepte posita nichil ad propositum suum contra dictam cenam valencia nec contra supposicionem, ideo ea tamquam impertinencia iam dimitto. Quod si sciverit post hoc clare deducere, quod hec sua verba aliquid faciant ad propositum, habebit responsum sibi infringibile Deo duce. Ne tamen prefate supposicionis veritas taceatur, dimissis verbis predictis adversarii nimis frivole dispositis videamus, quo-

114–115 mortificaret : mortificat **G** — **115** cenam *om.* **G** — **119** tolleret : tollet **G** — subverteret : subvertet **G** — **126** ista : istam **G** — diceret : dicerent **G** — **127** est nulla : nulla est **G** — **129** quia : quia homines **G** — **140** quia : quia ita **G**

114 *cf.* Galli *o.c.*, 140
126 Gallus, *o.c.*, 140–141

modo veritas ostendi poterit predicte supposicionis. Ecce quid dicit Thomas super 4to suis questionibus, questione 34^{a}, ubi sic: „*Eukaristie sacramentum habet in se Cristum realiter, cum Cristus realiter continetur in illo; in aliis vero virtualiter.*" Item idem Thomas super eodem, questione 39^{a}: „*Eukaristie sacramentum est misterium unitatis et unit membra capiti et continet in se cibum et potum, per quod intelligitur societas capitis et membrorum.*" Item idem super eodem, questione 49^{a}: „*Eukaristia datur in medicinam curativam egritudinis et preservativam sanitatis, quia per gustum | homo mor|tem incurrit, ideo per gustum vitam adquirit.* D 160r G 240r *Item eukaristie sacramentum delet venialia, mortalia cavet, robur et fulcimentum confert salutis, augmentum caritatis prestat, ad gaudium perducit eterne felicitatis, fidelium defunctorum penas relaxat et resolvit.*" Hec Thomas super 4to suis questionibus, questione 49^{a}. Ex quibus verbis patet satis clare, quod *hec Dominica cena sit generalis et summa medicina specialiter cristianis infirmis et fragilibus, sine tamen peccato mortali existentibus in quocumque statu fidelium.*

Ulterius iam videndum est, an similitudo, quam negat adversarius, sit bona, que est ista: „*Sicut baptisacio Spiritus est precepta cuncto populo cristiano in baptisacione sacramentali, sic manducacio corporis Cristi realis et spiritualis in sacramentali.*" Hanc similitudinem negat annectens causam: „*Nam*", ut dicit, „*Cristus cum baptisacione spirituali expressit et precepit sacramentalem dicens Iohannis 3°: Nisi quis renatus fuerit etc., et non sic expressit manducacionem sacramentalem cum spirituali. Eciam non est simile, quia manducacio spiritualis est sine sacramentali et salvantur per eam, sed baptisacio spiritualis non est sine sacramentali, ut sancti dicunt.*" Hec adversarius. Hic suppono adversario, quod ad similitudinis unitatem non requiritur, sed sufficit similitudinis extrema in aliquo quamvis non omnimode querere. Patet hec supposicio per hoc, quod aliter nulla in toto mundo esset bona similitudo, cum in aliquo discrepent extrema cuiuscumque similitudinis proprie dicte assignande, que non est eiusdem ad se. Qua supposicione prehabita patet infallibiliter priorem similitudinem esse bonam hoc saltem probato, quod manducacio spiritualis in sacramentali cadit sub precepto, quod post probabitur, si oporteat, ut estimo, satis clare. Si autem causa adver-

146 supposicionis *om.* G — dicit : -cit *suprascriptum verbo* dicat D — **148** continetur : contineatur G — vero *suprascriptum verbo* autem D — **151** capitis : corporis G — **156** relaxat : flexat G — **158** specialiter cristianis : cristianis specialiter G — **166** cum : in D — **167–168** et salvantur...sacramentali *om.* D — **168** adversarius : adversarius etc. G — **169** unitatem : bonitatem G — **170** quamvis : convenire quamvis G — querere *om.* G — **175** post probabitur : patet probabiliter D

147 Thomas de Aquino, Quaestiones de veritate, q. XXVII, a. III, Opera VIII, 474r
149 *cf. e.g.* Thomae de Aquino Scriptum in Quartum librum Sententiarum Magistri Petri Lombardi, d. VIII, q. I, a. II, Opera VII, 39r
152 *sententiam integram non inveni, partes eius in operibus Thomae Aquinatis passim*
161 Iacobellus de Misa, *o.c.*, 132, Gallus, *o.c.*, 141
163 Gallus, *ibidem*

sarii, quam assignat tamquam sufficientem ad negandum similitudinem, valeret breviter, nulla similitudo esset concedenda, cum semper assignanda sit in omni similitudine extremorum aliqualis disparitas. Et sic non essemus misericordes, sicut et Pater noster est misericors, cum ipse sit eternaliter misericors, nos autem D 160v sic esse non possumus. | Sed que maior insania quam propter hoc negare similitudinem? Errorem eciam, quem applicat adversarius (et forte si teneatur pertinaciter, est heresis), videlicet quod *baptisacio spiritualis non est sine sacramentali*, non audeo pertransire sine aliquali salutacione eiusdem. Ecce dicat adversarius michi de Cornelio et aliis sibi adiunctis, de quibus habetur Actuum X°, super quos Spiritus Sanctus ceciderit Petro eis loquente, an prius susceperunt Spiritum, quam baptisati sunt sacramentaliter? Et patet ex textu ibidem, quod sic patet, ergo G 240v quod prius baptisati sunt spiritualiter quam sacramentaliter. Et sic pro illo | tempore fuit baptisacio spiritualis absque sacramentali et postea sibi successit baptismus sacramentalis. Eciam adultus volens baptisari veraciter versus sacerdotem accedens pro suscipiendo baptismo et discedens in itinere baptisatus est spiritualiter et non sacramentaliter, igitur dictum adversarii videtur erroneum in hac parte. Illas autem auctoritates Augustini, que faciunt ad hoc, quod parvuli decedentes absque baptismo sacramentali carebunt eterna beatitudine, tamquam inpertinentes materie principali brevitatis causa pertranseo.

Et ad quandam responsionem adversarii condescendo, in qua primo dicit se auctoritates allegatas, specialiter Cypriani et Alberti, posse negare subdens pro se causam hanc, videlicet quod sui *adversarii sanctos et alios doctores modernos* acceptos *ab ecclesia reiciunt*. Sed iste adversarius hoc verbum tacuisset, si sapiens fuisset, cum laudem pro hoc dicto non est dignus reportare. Et adiungit sanctos et alios doctores non precipere manducare sub una specie (sed forte dixisset *manducare et bibere sub bina specie*), *sed in manducacione memoriam passionis Cristi precipiunt* fundantes se *in verbis Cristi* dicentis: „*Hoc facite in*

176 ad negandum : ad negandam **G** — **177** assignanda *om.* **G** — **179** est misericors : misericors est **G** — cum...misericors *om.* **D** — **183** sine : absque **G** — **185** ceciderit : ceciderat **D** — Spiritum : Spiritum Sanctum **G** — **190** suscipiendo baptismo : baptismo suscipiendo **G** — **192** decedentes : discedentes **G** — **195** quandam responsionem : quasdam raciones **D** — **197** sui *om.* **G** — et alios *om.* **D** — **198** acceptos ab ecclesia : ab ecclesia acceptos **G** — **199** non est dignus : dignus non est **G**

178 *cf.* Luc. 6,36
184 *cf.* Act. 10,44
192 *cf.* Pseudo-Augustini (Fulgentius Ruspensis) De fide ad Petrum sive De regula verae fidei, c. XXVII, MPL 40, 774, MPL 65, 701; *cf.* Galli *o.c.*, 142
196–205 *cf.* Galli *o.c.*, 142
196 *cf.* Thascii Caecilii Cypriani Epistulam LXIII, 1, CSEL 3, 701; *cf.* Iacobelli de Misa *o.c.*, 134
196 *cf.* Alberti Magni Librum De sacramento Eucharistiae, d. III, tr. II, c. V, Opera XXI, Lugduni 1651, 62; *cf.* Iacobelli de Misa *o.c.*, 135
202 Luc. 22,19; 1. Cor. 11,24

meam comemoracionem", *et Appostoli 1^a Corinthiorum XI°. Et pro isto est expresse Ieronimus et Bernhardus in tractatu ad Petrum, que causa brevitatis* adversarius obmittit. In hac vero responsione patet expresse satis tota sentencia, quam negat adversarius. Ecce quam bene dicit adversarius, quod sancti et doctores | precipiunt memoriam passionis Cristi in manducacione, et certum et notum D 161r
est adversario, quod hec duo multum differunt: memoria passionis Cristi et memorari passionis Cristi in manducacione. Et cum utrumque illorum sit preceptum, patet, quod aliquid est de essenciali racione unius preceptorum, quod non est de racione essenciali alterius, sed quod nec manducacio illa, ergo manducacio sine qua memoria passionis Cristi in manducacione non potest haberi realiter, cadit sub precepto, quod est dirrecte enervans et destruens totum fundamentum adversarii. Alia vero omnia nichil faciunt ad propositum materie in se, cuiusmodi sunt illa, que inseruntur de illis 4^{or}, que sunt gravia in Scriptura. Et quomodo heretici exorti profecerunt in ecclesia, pretermitto vice ista: Si tamen iste adversarius intendat per illa scripta, quod sui adversarii sunt heretici, condonet et indulgeat sibi Deus. Arguit autem adversarius consequenter sub hac forma et certum est, quod est potissimum argumentum, quod ab ipso vel suis fautoribus iuxta meum conceptum hactenus est auditum. Dicit ergo sic: „*Si antiqui hanc opinionem, que nunc currit, ignoraverunt et precepto contrariabantur, dampnati sunt, ymmo ignorans ignorabitur*". Et subdit, quod *nesciens voluntatem Domini non excusatur*, sicut *sciens voluntatem* et non faciens *plagis vapulabit multis*. Istud motivum condicionale in suo antecedente includit duo: unum quod respicit ignoranciam, reliquum quod pertinet ad precepti contrarietatem, nam sic | assumitur: *Si ignora-* G 241r
verunt antiqui et contraribantur precepto etc. Videamus ergo sensum adversarii in isto antecedente. Estimo autem ipsum sic intelligere de ignorancia antiquorum premissa, quod dicat antiquos patres ideo ignorare istud preceptum, quia simpliciter ipsum nescierunt esse preceptum, et contrarios fuisse huic precepto illos antiquos intelligit, quia istud preceptum non impleverunt vel ei resistebant nescientes, quod est preceptum, vel putantes, quod non est preceptum. Aliis modis pertinen-

205 adversarius obmittit : obmittit adversarius G — **207** passionis Cristi : Cristi passionis G — **208** memoria : memorari G — **210** unius : unius illorum G — **211** quod *em.* : quid *codd.* — **214** omnia : omnia que G — **215** inseruntur : interseruntur G — **219** ab ipso : ut ab ipso G — **222** ignorabitur : ignorabitur etc. G — **225** sic *om.* G — **228** ideo *om.* G — **229** ipsum : eum G — **230** nescientes *em.* : scientes *codd.*

204 *cf.* Pseudo-Hieronymi Commentarium in Primam epistolam ad Corinthios, c. XI, MPL 30, 752
204 *cf.* Pseudo-Bernardi Sermonem de excellentia ss. sacramenti et dignitate sacerdotum, MPL 184, 984–985
215 *cf.* Galli *o.c.*, 142
215–216 *cf.* Galli *o.c.*, 143
220 Gallus, *o.c.*, 143
222–223 *cf.* Galli *o.c.*, 143–144

tibus non videtur bene posse intelligi ad sensum adversarii hoc, quod est contra-
D 161v riari precepto. Isto sensu prehabito | videamus, an condicionalis prefata sit bona,
cum dicitur: *Si antiqui ignoraverunt* hoc preceptum *et contrariabantur precepto,*
dampnati sunt. Et ut lucidius procedam, suppono adversarium loqui de hoc pre-
cepto manducacionis, quod ipse tamen non dicit esse preceptum, quando sic assu-
mit in sua condicionali *Si antiqui istam opinionem ignoraverunt* etc., sic quod
ipse vocat idem preceptum in suo scripto opinionem. Et tunc condescendens ad
personam adversarii sumo condicionalem pertinenter ad ipsum sic arguendo: Si
adversarius ignorat hoc preceptum, quod opinionem vocat, et contrariatur ei, tunc
est condempnatus. Et quero, an ipse ignorat illam opinionem. Si dixerit quod
non, quia audivit de illa multociens, tunc patet per verba sua, quod illa ignoran-
cia, de qua loquitur, includit per naturam carenciam sciencie, sic quod illi dican-
tur ignorare hoc vel hoc, qui nuncquam de illo audiverunt aut consideraverunt
distincte. Quo habito per adversarium tunc suppono sibi, quod hoc preceptum
„*Nisi quis renatus fuerit ex aqua et Spiritu Sancto*" etc. diu fuit a Cristo dictum,
antequam gentes a Cristo multum distantes de illo audierunt. Que tamen gentes
aut saltem aliqua persona ex gentibus huiusmodi mortua est ante promulgacionem
sibi factam de hoc precepto? Et assigno unam talem personam per A, tunc sic A
per adversarium ignorat preceptum baptismi et contrariatur ei, ergo est damp-
natus. Si dixerit adversarius, talis persona non dicitur contrariari huiusmodi pre-
cepto, quia numquam fuit informatus, quod hoc esset preceptum, tunc patet ex
verbis suis, quod contrariari precepto ponit pertinenter aliquid informacionis vel
animadversionis circa preceptum huiusmodi, quod exigitur ad hoc, quod aliquis
tali precepto dicatur contrariari, et per consequens antiqui non informati in
predicto precepto non proprie dicuntur sibi contrariari. Et ergo si voluerit adver-
D 162r sarius dicere, quod nostri antiqui patres non informati in isto precep|to non
contrariabantur eidem, sed tamen ignoraverunt, et ex illa ignorancia dampnare
eos, presertim cum in scripto suo dicit: „*Nesciens voluntatem Domini non excusa-*
tur", istud erit sibi grave, quia per istud sequitur inevitabiliter, quod omnes, qui
decesserunt a tempore, quo Cristus hoc mandatum protulit „*Nisi quis renatus fu-*
erit ex aqua et Spiritu Sancto" etc., usque ad illud tempus, quo fuit illud manda-
G 241v tum | in regionibus sic mortuorum publicatum, sunt dampnati. Sed illud dicere
est nimis crudele, cum non videtur personam aliquam obligatam ad huiusmodi

232 quod *om.* G — **236** esse preceptum : preceptum esse G — **238** idem : istud G — **241** condempnatus : dampnatus G — illam : hanc G — **246** ex...etc. *om.* G — **249–250** A per adversarium : per adversarium A G — **259** eos : eos contigit G — cum : tamen G — **260** sequitur *om.* G — **261–262** fuerit ex...Sancto *om.* G — **262** ad illud : ad istud G — **264** non *om.* G

246 Ioh. 3,5
259 Gallus, *o.c.*, 143–144
261 Ioh. 3,5

preceptum, quod non est sibi publicatum aut cuius noticiam non habet per infusionem aut aliter aliunde. Sed hoc fateor, ubi iste circumstancie concurrunt, quod homo informatur de aliquo precepto divino et resistit eidem nolens loco et tempore oportunis illud adimplere, sed eidem resistere, et sic finaliter persistere, ut michi apparet, cicius talis est de dampnandis, quam salvandis. Et si ex ignorancia precepti divini sequitur dampnacio viatoris, tunc super dampnacione adversarii non dubitarem, sed dicerem me scire illam, quia non dubito, tam sciollus non est ipse, quod sciat omnia Cristi precepta, quia dicere in Nowo Testamento particulariter, que dicuntur per viam precepti et que per viam consilii, erit sibi opus satis grave usque ad diem iudicii. Item Paulus quandoque Cristi precepta ignoravit et eis eciam contrariabatur, sed an ex hoc sequatur eius dampnacio, iudicet adversarius et patebit sibi sua consciencia. Eciam ut finaliter post istam diffusam responsionem particulariter loquar ad propositum destruendum adversarii in suo periculoso motivo, adiungam conclusive, quod ponitur in canone De consecracione distinccione 2ª, capitulo „*Scriptura*“: „*Si quis de antecessoribus nostris non hoc servavit et tenuit, quod nos facere Dominus verbo et exemplo et magisterio docuit, potest simplicitati de indulgencia Domini venia concedi. Nobis vero non potest* | *ignosci, quia nunc a Domino moniti et instructi sumus.*“ Nam et apposto- D 162v
lus Paulus de seipso dicit, quod prius fuit blasfemus et persecutor et iniuriosus, sed veniam meruit, quia ignorans fecit. Et patet per hec verba tota sentencia mea in hac parte. Bonum autem esset adversario, quod sua verba mature poneret. Ecce quid dicit primo autem, sic loquitur: „*Serwus nesciens voluntatem Domini non excusatur*“, et subdit postea, quod „*melius est pie confiteri ignoranciam quam temerarie confirmare, quod ignorat homo*“. Cum ergo adversarius adhuc in hac materia sit ignorans, an cadat sub precepto, vel non, ex ore suo proprio non excusatur et inexcusabilis videtur incorrigibilis. Quo ergo tenditur per hec verba, iudicet adversarius ista loquens.

Item arguit adversarius sic contra conclusionem *Magna cena sacramentalis* etc., *dum comodose haberi potest, est precepta.* „*Ergo: Non sumens eam, dum comodose habere potest, peccat mortaliter.*“ Ista consequencia videtur neganda

267 informatur : ignorat **G** — **271** tam : tum **D** — **272** ipse, quod : quod ipse **G** — **277** destruendum adversarii : adversarii destruendum **G** — **280** facere *om.* **G** — **286** Serwus : Omnis **G** — **288** adversarius adhuc : ad hoc adversarius **D** — **289** vel : an **G** — **290** tenditur : tendatur sentencia **G** — **291** loquens : loquens etc. **G** — **294** habere : haberi **G**

274 *cf.* Act. 9,1–2
279 De consecr. D. 2 c. 3, Friedberg I, 1315; *cf.* Petri Payne Replica contra Ungarum insulsum (Quia quidam veritatis emuli), MS bibl. Univ. Prag. VIII F 13, f. 244v
283 *cf.* 1. Tim. 1,13
286–288 *cf.* Galli *o.c.*, 143–144
292 Gallus, *o.c.*, 144

primo, quia ex illa sequitur, quod quilibet infringens preceptum Dei peccat mortaliter, quod est hereticum. Eciam Cornelius, postquam recepit Spiritum Sanctum Petro secum loquente, comodose potuit recipere baptismum, antequam recepit, et tamen non pro toto illo tempore, pro quo potuit comodose sumere baptismum et non sumpsit, peccavit mortaliter. Et ut estimo, adversarius fatebitur alta voce, quod baptismus cadit sub precepto, eciam dato quod dormiam existens virtuosus. G 242r Ista est una veritas copulativa | me non sumere cenam Dominicam sacramentaliter et me posse comodose habere eam, cum posse precedit actum sumendi, et tamen non tunc pecco mortaliter. Et sic patet clara improbacio consequencie iam pretense, cuius consequens convertitur cum veritate copulativa predicta. Sentencia vero Augustini, quam allegat adversarius in isto processu quantum ad libertatem communionis quottidiane, que non cadit sub precepto, modicum facit ad suum propositum. D 163r Concedo tamen eam, sicut et alia verba Augustini | adducta de muliere menstruata. Sed tamen caudam, quam annectit adversarius ex suo capite, scilicet quod patet ex verbis Augustini, quod *magna cena sacramentalis non est precepta*, nego tamquam patentem ex verbis Augustini, cum ex eis non pateat, sed cicius lateat. Quantum ad casum adversarii de homine habente tantam fidem ut centurio iudicante se indignum per multos dies vite sue et moriente instantanee dico, quod ipsum dampnare nolo propter suam humilitatem, cum se tunc indignum iudicat. Et estimo, quod adversarius dicet, quod homine iudicante se indigno et indisposito ad suscepcionem talis sacramenti non susciperet protunc ipsum, quia, ut videtur, hoc non esset ipsum comodose recipere nec esset loci et temporis oportunitas, et sic circumstancie iste habite non sunt. Item ut opposicio adversarii appareat eadem in ista parte cum mea sentencia, supponam sibi unam supposicionem, quam non negabit, presertim cum dicit, quod *sequens doctores antiquos* in ista materia non errabit. Suppono ergo sibi, quod semel in anno communicare, sive dicat adversarius sub una specie aut sub bina, cadit sub precepto ecclesie, tunc iuxta conceptum suum utinam utilem assigno sibi hominem, qui per

295 Dei : Domini G — **299** alta voce : voce alta G — **303** consequencie : quedam G — **309** sacramentalis : sacramentalis etc. G — **310** patentem : potentem G — **310–311** cicius : pocius G — **312** et *om.* G — **314** homine : hodie G — **316** ipsum comodose : comodose ipsum G — **317** opposicio : opinio G — **319–320** non negabit...antiquos *om.* G

296 *cf.* Act. 10,44–48
305 *cf.* Aurelii Augustini Ad inquisitiones Januarii librum primum seu Epistolam LIV, c. III, MPL 33, 201
305 *cf.* Galli *o.c.*, 144
307 *cf.* Gregorii Magni Epistolarum librum XI, Epistolam LXIV ad Augustinum, Anglorum episcopum, responsionem beati Gregorii papae ad decimam interrogationem Augustini, MPL 77, 1194–1195 = D. 5 c. 4, Friedberg I, 8–9
311 *cf.* Galli *o.c.*, 144–145
319–320 *cf.* Galli *o.c.*, 144

totum annum illum velud alter centurio faciat se indignum dicens: „*Domine, non sum dignus, ut intres*" etc.; an iste iam signatus tamquam alter centurio ex humilitate abstinens a conmunione per annum predictum peccat expresse contra preceptum ecclesie? Quicquid ibi dixerit adversarius, caveat, quia ex verbis suis salutabitur, hoc autem sciat adversarius, quod tantum sicut preceptum ecclesie de conmunione magnificabit ipse, tantum alii preceptum Cristi de conmunione sub utraque specie, aut magis alii defendent stante saltem vita et Deo ad hoc movente.

Ubi autem verba Crisostomi et Ieronimi adducuntur ab adversario Omelia XLVII^{a} super Iohanne | ad probandum, quod hec verba Cristi „*Nisi manducaveritis*" D 163v non intelliguntur preceptive de manducacione et bibicione spirituali cum sacramentali, quia „*Spiritus est, qui vivificat, caro non prodest quicquam*", et infra: „*Oportet ea, que de me sunt, spiritualiter audire*", et infra: „*Verba, que ego locutus sum vobis, spiritus et vita sunt, nichil habencia carnale neque consequenciam naturalem*". Et subdit adversarius illud Ieronimi „*Dupliciter intelligitur caro Cristi*" etc., et consequenter concludit, quod ex hiis verbis Crisostomi et Ieronimi *apparet* sibi *pronunc, quod false secundum caput proprium ascribunt* sui adversarii *Augustino*, quod sua verba super illo textu „*Nisi manducaveritis*" etc. debeant intelligi *de utraque* | *manducacione simul preceptive*. G 242v Et subdit, quod *Augustinus exponit predicta verba de sola manducacione spirituali, que omnibus est precepta,* secundum quod *ponitur De consecracione distinccione 4^{a}, ubi loquitur* Augustinus *ad Bonifacium contra heresim Pellagianorum*, ubi sic dicit: „*Nulli aliquatenus ambigendum est, tunc unumquemque fidelium corporis sanguinisque Domini participem fieri, quando in baptismate membrum Cristi efficitur, nec allienari ab illius panis calicisque consorcio, eciamsi antequam panem illum comedat et calicem bibat, de hoc seculo in unitate corporis constitutus abscedat. Sacramenti quippe illius participacione ac beneficio non privatur, quando ipsum hoc, quod ipsum sacramentum est, invenitur.*" Hec sunt Augustini verba, que allegat adver-

329 ad hoc *om.* **G** — **331** Iohanne : Iohannem **G** — **331–332** manducaveritis : manducaveritis etc. **G** — **335** vobis...sunt : etc. **G** — carnale : corporale **G** — **336–337** Et...Cristi *om.* **D** — **338** false : se **G** — **343** dicit *om.* **G** — **343–344** aliquatenus : itaque **G** — **345** participem : participacionem, percepcionem **G** — **349** invenitur : meretur **G** — Augustini verba : verba Augustini **G**

323 Matth. 8,8
330 *cf.* Galli *o.c.*, 145–146
331 Ioh. 6,54
333 Ioh. 6,64
334 *cf.* Joannis Chrysostomi Homiliam XLVII in Joannem, MPG 59, 265
336 Sophronius Eusebius Hieronymus, Commentaria in Epistolam ad Ephesios, l. I, c. I, MPL 26, 451
338–343 *cf.* Galli *o.c.*, 146
343 De consecr. D. 4 c. 131, Friedberg I, 1404–1405, *cf.* Aurelii Augustini Contra duas epistolas Pelagianorum ad Bonifacium, Romanae ecclesiae episcopum, l. I, c. XXII, MPL 44, 570

sarius ad eius intentum probandum. Sed ut ex propriis quodammodo telis confundatur, suppono sibi, quod Augustinus non est habendus alicubi in sua exposicione suspectus, ubi predictum textum „*Nisi manducaveritis*" exponit, nec sibiipsi in eadem materia contradicit. Ista supposicione prehabita et concessa ab adversario videamus, an ex verbis Augustini sequatur, quod ille textus „*Nisi manducaveritis*" sit intelligendus ad sensum allegatum ab adversario. Ecce quid dicit Augustinus De baptismo parvulorum: „*Auferatur dubitacio: iam Dominum audiamus non*
D 164r *suspiciones* | *coniecturasque mortalium, non quidem hoc de sacramento lavacri dicentem, scilicet non habebit vitam eo carens, sed de sacramento sancte mense sue, quo nemo rite accedit nisi baptisatus. Nisi manducaveritis carnem meam et biberitis sanguinem meum, non habebitis vitam in vobis.*" Et subdit Augustinus ibidem: „*Et ubi est, quod eodem loco de hac ipsa re ayt: Panis, quem ego dabo, caro mea est pro seculi vita?*" Et ad propositum adversarii funditus destruendum ecce quid subditur pertinenter: „*Quid aliud tenent, qui baptismum nomine salutis appellant, nisi quod dictum est: Salwos nos fecit per lavacrum regeneracionis, et quod Petrus ait: Sic et vos simili forma baptisma salwos fecit? Quid aliud eciam scilicet tenent, qui sacramentum mense Dominice vitam vocant, nisi quod dictum est: Ego sum panis vivus, qui de celo descendi, et: Panis, quem ego dedero, caro mea est pro seculi vita, et: Si non manducaveritis carnem Filii hominis et sanguinem eius biberitis, non habebitis vitam in vobis. Et finaliter ad propositum per hec sacramenta nonnisi reatus in parvulis solvitur.*" Hec Augustinus. Ex cuius verbis patet plane mea sentencia de sensu huius textus „*Nisi manducaveritis*". Et quamvis possem hic adversarium nimis confundere secundum talia verba yppocritica et simulata, qualibus ipse utitur in suis scriptis, tamen supersedere volo, quia aduc, ut speratur, non est impossibile ipsum converti ad Deum, cum in consciencia sua viderit, quod erravit. Non autem tantum aduc dixit, ut quidam dicunt, contra istam materiam, sed fatetur suam semper ignoranciam, quin possit suum statum recuperare et ut alias Domini promovere causam. Patet eciam ex hiis verbis Augustini, quomodo adversarii huius veritatis katholice ex illis verbis
G 243r allegatis | prius „*Spiritus est qui vivificat*" et illis „*Dupliciter intelligitur caro*" et
D 164v consimilibus | ipsorum exigentibus demeritis excecantur. Ad tantum autem respi-

350 ex *om.* G — **351** alicubi *om.* G — **355** allegatum : negatum D — **356** Dominum *om.* D — **357** mortalium : moralium G — **358–359** mense sue : sue mense G — **360** sanguinem meum : etc. G — **362** seculi : mundi D — **363** baptismum *om.* D — **367–368** dedero : dabo G — **369** eius *om.* G — **370** sacramenta : argumenta D — **371–372** manducaveritis : manducaveritis etc. G — **380** autem : enim G

356 Aurelius Augustinus, De peccatorum meritis et remissione, et de baptismo parvulorum, l. I, c. XX, MPL 44, 123; *cf.* Contra Ungarum, f. 242r
361 Aurelius Augustinus, *o.c.*, MPL 44, 124
363 Aurelius Augustinus, *o.c.*, l. I, c. XXIV, MPL 44, 128–129; *cf.* Contra Ungarum, f. 242r
379 *vide lin. 334, 336*

ciunt ad illam spiritualitatem, quod refutant omnem sensibilitatem illi sacramento wenerabili pertinentem similes eis, qui nimis advertentes ad sensum moralem Scripture quasi calcem litteram abiciunt in dampnum eorum et periculum animarum. Et quot doctores super 4to Sentenciarum applicant illum textum „*Nisi manducaveritis*" ad sacramentum wenerabile et eius manducacionem, certum est, michi modo longum esset enumerare. Ne tamen adversarius ulterius decipiatur, advertat, quod scribit Gorram super illo Iohannis 6to „*Caro non prodest quicquam*" etc., ubi sic: „*Propter hoc dicunt heretici, quod verba illa intelligenda sunt spiritualiter, ita quod non carnaliter; nec intelligendum, quod ad litteram sumamus carnem Cristi sub sacramento. Et dicunt discipulos fuisse reprehensos, qui hoc cogitabant. Unde dicunt, quod non est in sacramento altaris nisi sicut in signo. Sed pessime intelligunt, qui dum renuunt carnem, fugiunt veritatem. Etsi enim verba Cristi sunt spiritualiter intelligenda, tamen nichilominus debent esse vera. Propter hoc dicendum, quod caro, quam traxit de Virgine, est verus cibus. Quod autem dicitur, quod non prodest quicquam, intelligitur dupliciter: vel quia nichil prodest sine spiritu, sicut enim carbo non conburit nisi ignitus, tamen ignitus urit, sic caro Cristi, si separetur a Verbo, non accendit, sed Verbo coniuncta est tamquam ignitus carbo. Aliter respondetur, quod caro nichil prodest secundum carnalem intelligenciam, sic intelligendo, quod Cristus carnem suam daret dividendo sicut carnes in maccello et materialiter masticando sub forma carnis. Talis, inquam, intelligencia non prodest, sed quod vera caro sine sui seccione in sacramento comeditur.*" Hec Gorram ubi supra. Cuius doctoris verba si noster adversarius intelligere voluerit, oportet prius, quod omnem antiquam superbiam et yppocrisim deponat, et verba huius doctoris sincere advertat. Et ut clarius doctoris verba percipiat et suum dimittat sensum sinistrum, notet primo, quomodo doctor dicit, | quod *heretici dicunt, quod verba illa intelligenda sunt spiritualiter, ita* D 165r *quod non carnaliter; nec intelligendum, quod ad litteram sumamus carnem Cristi sub sacramento*. Hic peto ab adversario, que fuerunt illa verba, que heretici dicunt, quod intelligenda sunt spiritualiter et non carnaliter? Si dixerit, sicut oportet ipsum dicere finaliter, quod hec sunt illa verba „*Nisi manducaveritis*" etc., tunc cum noster adversarius scit, quod ipsa sic sunt intelligenda, caveat ipse, quid

381 spiritualitatem : spiritualem **G** — sensibilitatem : sensibilem **G** — **383** litteram : litteralem **D** — **384** quot *om.* **D** — **384–385** manducaveritis : manducaveritis etc. **G** — **386** modo : nimis **G** — enumerare : enarrare **G** — ulterius : ullus **G** — **387** quod : quid **G** — illo *om.* **D** — **390** dicunt : tunc **D** — **394** Propter : tamen propter **D** — **397** separetur : separatur **G** — accendit *em. sec. Bonaventuram* : actenditur **D** : accedit **G** — **398** est *om.* **D** — **403** prius : enim primo **D** — **404** sincere : sinceriter **G** — **404–405** doctoris verba percipiat : percipiat doctoris verba **G** — **407** sumamus carnem Cristi : carnem Cristi sumamus **G** — **410** manducaveritis : manducaveritis carnem Filii **G**

387 Ioh. 6,64
388 Bonaventura, *o.c.*, 338

sequitur, et advertat ultra, quod *heretici dicunt* non intelligendum *ad litteram*, [G 243v] quod *sumamus carnem Cristi sub sacramento*. Hic peto, que littera hoc | senten-ciat, quod caro Cristi sit sumenda sub sacramento? Dicet adversarius (conscien-cia, etsi non ore) ista littera „*Nisi manducaveritis carnem*“ etc., quia circa illam litteram inciderunt illi heretici in suam heresim, et per consequens illa littera sig-nificat veris cristianis, quod sub sacramento sumenda est caro Cristi. Et quod subdit doctor, notet adversarius, quod ista carnalis *intelligencia*, qua intelligitur, *quod Cristus daret carnem suam dividendo sicut carnes in maccello et materiali-ter masticando sub forma carnis, non prodest*. Super isto queritur ab adversario, que verba Cristi sic ab hominibus carnalibus intelligebantur, et dicet hec verba „*Nisi manducaveritis*“ etc. Sed que ergo est bona et sana illorum verborum intel-ligencia, hoc refert doctor, cum dicit: „*Sed quod vera caro sine sui seccione in sacramento comeditur.*“ Et sit Deus benedictus, iste sensus consonat nostro sensui discrepando a sensu nostri adversarii. Concedat autem Deus, quod non proter-viendo, sed humiliter et ad profectum mentis sue istam paginam advertat et non culpabiliter negligat adversarius in detrimentum anime sue sempiternum. Et quoad illud, quod prius dicit adversarius de exposicione Augustini, quod *exponit illa verba „Nisi manducaveritis“ de sola manducacione spirituali*, sicut patet, ut dicit adversarius, per verba eiusdem Augustini De consecracione distinccione 4ta. Sed habens unum oculum et altero carens, si non insaniet, possit statim percipere, [D 165v] quod ibi illum textum non sic exponit, sed contra | heresim Pellagianorum invehit declarans quemcumque fidelium tunc fieri participem corporis et sanguinis Do-mini, quando in baptismate membrum Cristi efficitur, nec allienari a consorcio panis et calicis, eciamsi antequam panem illum comedat et calicem bibat, de hoc seculo in unitate constitutus abscedat, adiungens quod participacione illius sa-cramenti ac beneficio non privatur, quando ipsum hoc, quod ipsum sacramentum est, invenitur. Ex hac sentencia Augustini patet adversario cicius Augustinum lo-qui hic de manducacione illa spirituali, de qua loquitur adversarius in habitudine et in respectu ad sacramentalem, cum hic dicit Augustinus „*nec allienari a con-sorcio panis et calicis*“, et similter quod „*participacione illius sacramenti ac*

415 littera : verba G — carnem *om.* G — **416** inciderunt : incidunt G — per consequens : consequenter G — **417** Cristi : Cristi etc. G — **420** Super : Sic per G — **421** Cristi *om.* G — **427** adversarius *om.* G — anime sue : sue anime G — **428** exponit : exponeret G — **429** manducaveritis : manducaveritis etc. G — **431** insaniet : insaniret G — possit : posset G — **432** sic *om.* G — **433–434** Domini *om.* G — **438** invenitur : memoratum G — **440** in respectu : intellectu G

423 Bonaventura, *o.c.*, 338
428 *cf.* Galli *o.c.*, 146
430, 432 *cf.* De consecr. D.4 c. 131, Friedberg I, 1404–1405, *cf.* Aurelii Augustini Contra duas epistolas Pelagianorum ad Bonifacium, Romanae ecclesiae episcopum, l. I, c. XXII, MPL 44, 570
440 De consecr. D. 4 c. 131, Friedberg I, 1404–1405

beneficio non privatur". Et sic non sequitur, quod Augustinus exponit textum prefatum saltem in hoc loco, ut adversarius innuit, tamen hoc concedo adversario, quod Augustinus hic innuit plane multos posse salvari absque manducacione sacramentali, quod eciam ego concedo, quia non dicimus, quod est de necessitate simpliciter absolute, sed condicionata.

Adversarius ultimate in quadam sua responsione dicit, quod sibi apparet nos iniuriam facere Remigio dicentes, quod *indicit necessitatem sumendi sub speciebus sacramentalibus*, ubi asserit caudam, in qua se declaravit nos abstraxisse et ad placitum nostrum pauca verba sumpsisse. Sed quamvis adversarius consimiliter esset salutandus, ut nos salutat, quia ipse caudam capit et non principium, tamen ad sentenciam tangendam condescendam, ut ipse videat, an | suum *appa-* G 244r *rere* sit evidencius quam nostrum *dicere* quoad scripta Remigii. Ecce verba Remigii: „*Ad hanc spiritualem alimoniam, ad hunc misticum et divinum cibum Dominus nos invitavit, tantamque necessitatem huius alimonie nobis indicit, ut aliter vitam in nobis habere non possimus, nisi carnem eius manducaverimus et sanguinem biberimus.*" Hec ille. Quamvis hec sentencia Remigii patet satis plane ex verbis Augustini | prioribus in De baptismo parvulorum et eciam doctoris Gor- D 166r ram, quem allegat adversarius, tamen suppono adversario, quod Remigius in loco allegato vocat illam *alimoniam*, de qua loquitur, illam *carnem*, et in eadem habitudine, de qua Cristus loquitur dicens: „*Qui manducat meam carnem, vivet in eternum.*" Isto admisso sequitur, quod illa alimonia pertineat ad sacramentum sensibile, quia sic est de illa carne, de qua Cristus loquitur, ut patet per Gorram respondentem ad unum motivum, quo arguitur, quod Iudas manducavit carnem eius et non vixit in eternum, et certum est, quod non manducavit carnem eius, ut loquitur adversarius, sic videlicet quod *mansit in Cristo et Cristum mansorem in se* habuit. Et ideo dicit, quod ille textus intelligendus est catholice, sic scilicet „*qui manducat digne et ab illa dignitate non recedit, vivet in eternum*". Ut autem

442 privatur : privatur etc. **G** — **443** tamen hoc : hoc tamen **G** — **446** absolute : et absoluta **D** — **447** sua responsione : racione sua **D** — **448** dicentes : docentes **G** — indicit : indicat **G** — **449** nos *om.* **G** — **450** sumpsisse : nos sumpsisse **G** — **455** huius : huiusmodi **G** — **457–458** satis plane ex verbis : ex verbis satis plane **G** — **458** et *om.* **G** — **465** et non...eius *om.* **G** — **466** mansorem : manentem **G**

447–449 *cf.* Galli *o.c.*, 146; *cf. etiam* Iacobelli de Misa *o.c.*, 136
454 Remigius Antissiodorensis, Homiliae Quadragesimales, MS bibl. Univ. Prag. X A 13, f. 69r[b]; *cf.* Iacobelli de Misa, *o.c.*, 136
458 *cf. lin. 356*
458–459 *cf. lin. 75 seqq.*
459 *cf.* Remigii Antissiodorensis *o.c.*, f. 69r[a]–v[b]
461 Ioh. 6,55
463–467 *cf.* Bonaventurae *o.c.*, 335
466 *cf.* Galli *o.c.*, 147; *cf.* Remigii Antissiodorensis *o.c.*, f. 69v[b]
468 Bonaventura, *ibidem*

adversarius restríngit semper manducacionem camis, de qua fit mencio Iohannis 6°, ad manducacionem illam spirituálem, nemo potest sic manducare nisi digne, sed ut patet ex hiis verbis Gorram, aliquis potest manducare camem Cristi indigne. Et ecce quod ait Crisostomus ad probandum necessitatem saltem talem, de qua nos loquimur, in suo Dyalogo libro 3°, capitulo quinto: „*Mud est misterium, sine quo nobis nec salus, nec ea que bona sunt promissa divina, redduntur. Nemo enim valebit ingredi in regnum celorum, nisi ex aqua renatus fuerit et Spiritu. Et qui non manducat Domini carnem nec bibit eius sanguinem, non habebit vitam eternam, que per nullius alterius quam sancti efficiuntur manus sacerdotis."* Ex quibus verbis patet volenti inutiliter protervire, quod loquitur de came Cristi et sanguine sub speciebus. Et gracias reddo Deo, quod adversarius circa finem scripti sui ponit verbum obligacionem includens circa hanc mensam Dominicam sacramentalem, cum dicit: „*Ad hanc mensam homo debet accedere in magno timore."* Et si sic tunc homo obligatur ad accedendum ad hanc mensam, quo dato
D 166v sequitur, quod loco et tempore oportunis positis | graviter peccat, qui illam mensam adire negligit, et sic sub preeepto videtur cadere circumstaneiis adhibitis et requisitis.

Alia autem, que apponit adversarius, que non sunt contra nos, iam non reitero, cum hoc nec sibi nec michi videtur utile. Si tarnen alias videbitur adversario, quod aliquid ommisi intactum ad quod non respondi, illud signet, et vel habebit verbo vel scripto responsum aut utroque modo, si affectaverit. Hec autem omnia dicta sunt cursorie, et ideo si alicubi sit verborum inutilitas aut superfluitas aut alius defectus verbo vel sentencia, correccioni submittit se, qui hec scripsit. Volo autem alias, prout superius dixi, si videbitur oportunum, adiungere finaliter auctoritates quasdam sonantes, quod ilia cena sacramentalis sub preeepto cadit, et per
G 244v consequens esset necessaria. Affecto tarnen prius, | si hoc potent esse, quod ille, cuius dicta et scripta particulariter salutavi, aliquid contra istud meum scriptum si sciverit, manifested quia secum caritativam luctam inire cupio, quousque unus nostrum casum arripiat altera non cadente, aut si Deus hoc concesserit, quod simul stemus in veritate, quam Cristus instituit, tamquam pugilles Dei veri. Sic enim stare nobis concedat, qui sine fine vivit et regnat. Amen.

472 quod *em.* : quid *codi.* — 473 nos loquimur : nobis loquitur G — 484 videtur cadere : igitur cadetur G — 487 cum *om.* G — videtur: videtur esse G — 488 vel *om.* G — 498 in : cum G — 499 stare nobis : nobis stare G — sine fine *om.* **D** — regnat : regnat in secula seculorum **D**

469 *cf.* Ioh. 6,54
473 *cf.* Joannis Chrysostomi De sacerdotio, I. Ill, c. 5, MPG 48, 643
481 Gallus, *o.e.*, 147
499 nobis concedat...regnat : *cf.* Propositio magistři Petri Anglici... nabita in sacra congregacione generalis concilii Basiliensis die XVI. Januarii 1433, in: Petri Payne Anglici Positio, replica et propositio..., ed. F. M. Bartoš, Tábor 1949, 80